

BÆREDYGTIGE SAMMENHÆNGE

Agenda 21-strategi for 2016-2019

INDHOLD

FORORD	3
RESUMÉ	5
BAGGRUND	7
DEN HISTORISKE KONTEKST	7
PRINCIPPER	8
VISION	8
FORMÅL	8
CENTRALE MÅLSÆTNINGER OG KØBENHAVNERNES ROLLE	11
KLIMAAFTRYK: ENERGIFORBRUG OG MOBILITET	11
FORBRUG, RESSOURCER OG AFFALD	15
KLIMATILPASNING	16
BYNATUR	18
FÆLLESSKAB KØBENHAVN	18
IMPLEMENTERING	21
DET FORMELLE	23

FORORD

BÆREDYGTIG SAMSKABELSE I KØBENHAVN

København står overfor store udfordringer og forandringer i fremtiden.

Alle os, der bor, arbejder og lever i København, står overfor store udfordringer og forandringer.

For den gode by er noget, vi skaber i fællesskab. Det er vores engagement som københavnere, der er forudsætningen for, at planerne lykkes, og at vores by kan løfte de store opgaver, der ligger forude.

København danner rammen om vores liv, og det er os københavnere, der kan og skal sikre de bæredygtige sammenhænge. Og vi skal huske, at når vi skaber et grønnere, renere, mere bæredygtigt København, så skaber det også bedre rammer om livet som københavnere. Og det er i sidste ende det vigtigste.

Men vi skal også løfte mange opgaver.

Vi skal kombinere udvikling og øget livskvalitet med CO₂-reduktioner og økonomisk forsvarlighed. Vi skal genbruge og genanvende vores ressourcer med den største omtanke. Vi skal være en sammenhængende by med grønnere og mere fleksibel mobilitet og renere luft. Vi skal være en by, der prioriterer grønne åndehuller, naturen i byen, og vi skal sikre, at København kan tåle klimaforandringerne og samtidig kan skabe grundlag for et godt liv. Også når vi bliver flere og flere i byen. Det er sådan, København skal udvikle sig, fordi det ikke alene skaber en bedre by, men et bedre liv for alle os, der bor her.

For at alt dette kan ske, skal vi skabe det sammen – som kommune, som københavnere og som virksomheder. Ellers når vi aldrig i mål.

Derfor er det vigtigt at have en strategi for, hvorfor og hvordan vi kan engagere os og tage medansvar for udviklingen af byen – og hvordan vi kan blive bedre til

at lytte til hinanden og samskabe. En strategi for, hvordan vi indgår i partnerskaber på kryds og tværs – som myndigheder, virksomheder eller som københavnere. Og det er netop fokus for Agenda 21-strategien: københavnernes mulighed for at være involverede og være medskabende i udviklingen.

I 2015 blev verdens ledere i FN enige om en række nye mål, som de kommende år skal afstikke kursen mod en mere bæredygtig verden. Og her spiller verdens byer – også København – en central rolle. I 2050 vil 70 % af verdens befolkning bo i byerne. Allerede nu står byerne for 70 % af verdens udledning af drivhusgasser, og byerne rammes gang på gang hårdt af klimaforandringerne. Derfor har vi et ansvar for, en forpligtelse til og en interesse i at sikre bæredygtighed i vores byer.

Jeg vil gerne takke alle de københavnere, lokaludvalg, miljøpunkter, foreninger, eksperter og medarbejdere i kommunen, der har været med til at give strategien fokus. Nu skal vi sammen føre strategien ud i livet og i fællesskab skabe et endnu bedre København.

Teknik- og Miljøborgmester
Morten Kabell

RESUMÉ

Agenda 21-strategien vil kvalificere en helhedsorienteret, borgerinvolverende indsats i Københavns Kommunes initiativer på miljø- og klimaområdet for at sikre retningen for en mere bæredygtig udvikling af byen.

Målet er at skabe rum og mulighed for, at københavnernes kan engagere sig og tage medansvar for, at kommunens miljø- og klimamæssige målsætninger opfyldes.

Gennem partnerskaber og samarbejder mellem myndigheder, borgere, virksomheder og organisationer er visionen at skabe forpligtende fællesskaber omkring den bæredygtige udvikling af København.

Med Agenda 21-strategien opfyldes planlovens §33a og §33b, som pålægger alle landets kommuner at have en strategi for, hvordan de vil involvere borgerne og arbejde helhedsorienteret, tværfagligt og langsigtet med miljøspørgsmål.

Agenda 21-strategien implementeres ved at blive tænkt sammen med prioriterede projekter, der er sat i værk for at opfylde målsætninger på miljø- og klimaområdet. Arbejdet med omverdensinddragelse er en proces, der hele tiden må tilpasses målsætninger og målgrupper. Agenda 21-strategien vil sikre, at projekterne opnår en bedre forankring hos københavnernes og at implementeringen af målsætningerne på miljøområdet bliver yderligere kvalificeret i en bred, bæredygtig optik.

NER
TLF. +45 46 35 49 20
WWW.NANDYFLYT.DK

BAGGRUND

DEN HISTORISKE KONTEKST

Den nødvendige omstilling

Naturen er under pres, og der må ske ændringer af den måde, vores ressourcer forvaltes på. Belastningen af miljøet må begrænses, og der er brug for handling på alle niveauer af samfundet. Myndigheder, virksomheder og borgere må aktivt og i fællesskab bidrage til grøn omstilling og bæredygtig udvikling.

I 1992 afholdt FN en skelsættende konference om miljø og bæredygtig udvikling i Rio de Janeiro. Resultatet af konferencen var blandt andet Agenda 21, som er en dagsorden for, hvordan verdens lande skal arbejde med bæredygtig udvikling i det 21. århundrede. Hermed blev der sat fokus på at involvere borgerne i at skabe en bæredygtig klode, og der blev formuleret et helhedsorienteret bæredygtighedsbegreb, hvor miljø- og klimamæssige omkostninger og gevinster ikke vurderes isoleret her og nu, men sættes i relation til social og økonomisk bæredygtighed i et globalt og historisk blik.

Denne Agenda 21-strategi understøtter Københavns fokus på bæredygtighed og Københavns Kommunes ambitiøse målsætninger på miljø- og klimaområdet. En vigtig forudsætning for arbejdet med den bæredygtige udvikling af København er, at københavnere får mulighed for at tage aktivt del i indsatserne, og at deres viden og erfaringer om byen sættes i spil. Københavnernes bidrag kvalificerer kommunens arbejde og giver mulighed for, at der kan skabes løsninger, der er helhedsorienterede og forankrede i borgernes liv og hverdag.

Det er netop det perspektiv, der arbejdes med i Agenda 21. Denne strategi er derfor et vigtigt redskab, som involverer københavnere i udviklingen af den bæredygtige by og styrker de demokratiske aspekter i kommunens arbejde på miljø- og klimaområdet.

Sammenhængende bæredygtighed

Udgangspunktet for arbejdet med Agenda 21 er det liv, der leves i byen, og de aftryk, dette liv skaber. Københavnernes handlemuligheder er i fokus, både når det drejer sig om at tage initiativer og engagere sig frivilligt, og når det handler om at give københavnere mulighed for at arbejde sammen med kommunen om initiativer der iværksættes.

Agenda 21 tager afsæt i et helhedsorienteret bæredygtighedsbegreb, hvor miljø- og klimamæssig bæredygtighed

ikke vurderes isoleret, men sættes i relation til social og økonomisk bæredygtighed, både lokalt og globalt og i forhold til fremtidige generationer. Det kræver fokus på mulighederne for at samarbejde på tværs af forskellige fagligheder og på tværs af forskellige planers målsætninger.

Målet er at skabe de bedste rammer for, at borgerne kan deltage i udviklingen af den bæredygtige by og være med til at skabe de fællesskaber, der er forudsætningen for, at byen både er socialt sammenhængende med plads til byens mangfoldighed, og at der tages vare på miljøet og byens ressourcer. Den sammenhængende by, som kommuneplan 2015 også sigter efter, er en by, der fortsat er god at leve i og som både har en velfungerende infrastruktur, er socialt rummelig og understøtter en bæredygtig udvikling i et langsigtet perspektiv.

Det afgørende fællesskab

Københavnernes bidrag til udviklingen af den bæredygtige by handler om, hvordan byen bliver brugt og hvordan byens faciliteter spiller sammen med borgernes daglige liv. En bæredygtig udvikling betyder også, at borgerne må tillægge sig nye vaner. Det er ikke altid tilstrækkeligt, at de individuelle muligheder for at handle bæredygtigt er til stede. Ofte er de sociale sammenhænge styrende for de valg og fravalg, der træffes i hverdagen, og den socialt acceptable adfærd bliver formet i de fællesskaber, hvor man færdes.

Oplevelsen af at være med i et fællesskab er samtidig en stærkt motiverende faktor i forhold til at være aktiv medborger, hvilket en undersøgelse, som Teknik- og Miljøforvaltningen har fået foretaget i efteråret 2014, har peget på (Antropologerne, Medborgerskab i byen 2014/15).

Det er derfor vigtigt at fremme fællesskaber, der understøtter borgernes medansvar for udviklingen af den bæredygtige by. Det kan både være fællesskaber, der opstår i sociale sammenhænge, hvor borgerne færdes, for eksempel på arbejdspladser, ved foreningsaktiviteter eller ved skoler og institutioner, og det kan være de større fællesskaber, som har betydning for, hvordan man for eksempel agerer i byrummet og på cykelstien.

PRINCIPPER

Helhedsorienteret og tværfaglig optik: I Agenda 21-strategien bliver der brugt et helhedsorienteret bæredygtighedsbegreb. Det betyder, at der i arbejdet for at skabe miljømæssig bæredygtighed også tages højde for sociale og økonomiske konsekvenser. Samtidig kan der med en tværfaglig optik skabes synergi mellem forskellige miljømæssige målsætninger.

Partnerskaber: Partnerskaber er en konkret måde at arbejde helhedsorienteret og tværgående på og kan være med til at kvalificere indsatsen, fordi det involverer aktører, som har indgående kendskab til og viden om de problemstillinger, der arbejdes med. Partnerskaber kan give styrke både i form af en bred forankring i byen, men også i form af lokal ekspertise. Forankring er vigtig, fordi det understøtter et forpligtende, involverende fællesskab mellem Københavns Kommune og byens borgere og brugere.

Partnerskaber skal forstås bredt og kan både dække over samarbejde med lokaludvalg og miljøpunkter, private borgere, ad hoc nedsatte frivillige borgergrupper, institutioner, foreninger og virksomheder. Kommunens rolle i partnerskaberne er primært som facilitator.

Ønsket er, at kommunen kan skabe rammerne, men at aktiviteterne er forankrede hos de lokale aktører der indgår partnerskaber. Københavns Kommune bruger partnerskaber for at nå kommunens målsætninger på miljø- og klimaområdet. I implementeringen af Agenda 21-strategien vil der blive bygget videre på eksisterende partnerskaber, samt inddraget nye partnere i den borgerinddragende forankring af miljøarbejdet.

Københavns Kommune bruger partnerskaber i arbejdet med at nå kommunens målsætninger på miljø- og klimaområdet. I implementeringen af Agenda 21-strategien vil der blive bygget videre på eksisterende partnerskaber samt inddraget nye partnere i den borgerinddragende forankring af miljøarbejdet.

Deltagende og medskabende borgere: Det er vigtigt, at der skabes mulighed for, at et bredt udsnit af de københavnske borgere kan engagere sig, deltage aktivt og tage medansvar for, at København udvikler sig i en bæredygtig retning. Herved skabes lokalt ejerskab og forankring. Derfor er det også vigtigt, at eksisterende initiativer understøttes.

Borgere, virksomheder og organisationer, der har succes med egne og frivillige projekter, skal kommunen understøtte og styrke og samtidig tage ved lære af. Her spiller lokaludvalg og miljøpunkter en central rolle i forhold til at facilitere processer og projekter lokalt, som kan understøtte ejerskab og forankring lokalt og ved at kvalificere kommunens tilgang til deltagende og medskabende borgere.

Fællesskaber: Fællesskaber er vigtige, både for at skabe og understøtte handlemuligheder. Mange af Københavns målsætninger på miljø- og klimaområdet forudsætter, at borgerne bidrager ved at handle bæredygtigt i deres hverdag. For at skabe motivation for dette, er det nødvendigt, at borgerne oplever, at de indgår i et fællesskab, som de er forpligtede på.

VISION

Københavns Kommune ønsker at indgå i et fællesskab med borgere, virksomheder, organisationer m.m. i København, hvor parterne er gensidigt forpligtede til at tage aktivt del i og medansvar for udviklingen af den bæredygtige by.

FORMÅL

Med denne vision for Agenda 21-arbejdet i København er de overordnede målsætninger:

- At fremme københavnernes muligheder for at være aktivt deltagende, medansvarlige og medskabende i forhold til at nå Københavns Kommunes eksisterende målsætninger på miljø- og klimaområdet.
- At understøtte partnerskaber, hvor myndigheder, borgere, virksomheder og organisationer kan samarbejde om at skabe et bæredygtigt København.
- At sikre en indsats på tværs af kommunens planer for borgerinvolvering i arbejdet med bæredygtighed.

Det vil vi gerne have mere af

Flere bytræer til københavnere: I Indre by og på Christianshavn er borgerne blevet inviteret på byvandring, for at komme med gode idéer og forslag til, hvordan byen kan blive grønnere, og hvor der kan plantes træer. Byvandringene har engageret og inddraget borgerne i de konkrete muligheder og udfordringer, i forbindelse med at skabe en grønnere by og har samtidig forpligtet Teknik- og Miljøforvaltningen til at forholde sig til borgernes forslag. Samtidig styrker initiativet det lokale fællesskab.

[Miljøpunkt Indre By – Christianshavn]

Det vil vi gerne have mere af

Miljøambassadører: På Amager har man uddannet lokale etniske kvinder til at blive miljøambassadører. Kvinderne viderefremidler deres miljøviden i boligforeninger og i deres private netværk. Uddannelsen er tilrettelagt i et partnerskab med eksterne aktører. Projektet med at uddanne miljøambassadører har en helhedsorienteret og tværfaglig optik og øger både den bæredygtige adfærd blandt borgerne og den sociale velfærd ved at skabe fællesskaber.

[Miljøpunkt Amager]

Det vil vi gerne have mere af

Blomstrende by: På Vesterbro har borgere, skoler, institutioner, foreninger og erhvervsdrivende siden 2012 haft mulighed for at adoptere et vejbed, så blomsterfrø og pleje bedet i løbet af sommeren. Det giver mulighed for, at københavnere kan være med til at skabe en grøn by og tage et medansvar for at værne om naturen i byen. Samtidig har initiativet stor betydning for fællesskabet og for den lokale forankring.

[Vesterbro Lokaludvalg]

CENTRALE MÅLSÆTNINGER OG KØBENHAVNERNES ROLLE

Københavns Kommune har en række målsætninger på miljø- og klimaområdet, som er formuleret i strategier og planer. For at nå disse målsætninger bliver der igangsat forskellige initiativer, og for en række af disse spiller københavnernes deltagelse og bidrag en helt afgørende rolle for at nå i mål. København har en befolkningsvækst på omkring 1.000 indbyggere hver måned, og dette øger vigtigheden af, at borgerne involveres og får mulighed for at deltage i udviklingen af en bæredygtig by. Arbejdet med den helhedsorienterede, borgerinvolverende indsats kan kvalificeres med Agenda 21-strategien.

KLIMAAFTRYK: ENERGI-FORBRUG OG MOBILITET

Borgerrepræsentationen har besluttet, at Københavns Kommune skal være CO₂-neutral i 2025. Københavnerne er afgørende for at sikre en tilstrækkelig reduktion i energiforbruget i byens bygninger og for at øge brugen af grønne transportformer. Det er nødvendigt, at energiforbruget nedbringes både i vores bygninger og i forhold til transportvalg, da det ellers vil blive langt dyrere både samfundsøkonomisk og for den enkelte københavnere at gøre København CO₂-neutral i 2025.

Energiforbrug

Energiforbrug er en del af det daglige liv og indgår som en forudsætning for de daglige gøremål, når der for eksempel skal koges vand og vaskes tøj. For de fleste københavnere er det prioriteret højt, at hverdagen er indrettet med en høj grad af komfort, bekvemmelighed og overkommelighed. Selvom mange københavnere har intentioner om at spare på deres daglige energiforbrug, kan det i praksis være en udfordring. Ligeledes kan det være en svær og kompliceret beslutning at tage stilling til at renovere sin villa eller ejendom, så den kræver mindre energi til opvarmning.

Agenda 21-optik:

I et helhedsorienteret perspektiv skal man fokusere på det liv, der udspiller sig i de københavnske hjem. Det er vigtigt at skabe forståelse for, hvordan energiforbrug, indeklima

og boligens kvalitet relaterer sig til resten af hverdagslivet i hjemmet. Udfordringen er at skabe motivation og incitamenter til at finde løsninger til at energirenovere og reducere det daglige energiforbrug i hjemmet. Ved at gå i dialog med og inddrage københavnere bliver det muligt at finde løsninger, der både tilgodeser overkommeligheden i de daglige rutiner og reducerer energiforbruget.

Eksempel:

For at imødegå københavnernes tilbageholdenhed med at investere i energirenoveringer, er det vigtigt at afprøve forskellige metoder til at øge københavnernes viden om energirenoveringer og om de komfortmæssige fordele og de økonomiske vilkår, der er forbundet med energirenoveringer. Efter energirenoveringen er foretaget er det vigtigt at samarbejde med borgerne om at etablere en adfærd, der understøtter bygningens nye energimæssige standarder. Borgerne kan eventuelt involveres i registrering af energiforbrug både før og efter en energirenovering, da aktiv deltagelse øger ejerskab og motivation til at fastholde et reduceret energiforbrug.

Det vil være relevant at indgå partnerskaber med boligforeninger og grundejerforeninger, samt energirådgivere, producenter af energirenoveringsløsninger, forsyningsvirksomheder samt finansieringsinstitutter. Når de involverede borgere og relevante aktører samles om at løse en fælles opgave, kan der opstå et motiverende fællesskab, hvor borgerne oplever, at deres indsats gør en forskel.

MÅL FOR VARMEFORBRUG:

REDUCERET MED 20% I FORHOLD TIL 2010

MÅL FOR ELFORBRUG I HUSHOLDNINGER:

REDUCERET MED 10% I FORHOLD TIL 2010

[KBH Klimaplanen 2025]

Evaluering:

- Baselinemålinger af energiforbrug blandt de borgere, der involveres.
- Løbende målinger af energiforbrug over planperioden for at følge udviklingen.
- Kvalitative undersøgelser af borgernes opfattelser – det undersøges, om de oplever, at de har ændret deres energiforbrug, og om de nye løsninger skaber værdi for dem.
- Føler de, at det har gjort en forskel, at de er blevet involveret – har de oplevet, at de blev hørt og at de havde et medansvar.

Grøn mobilitet

Københavns Kommune har en række målsætninger på mobilitetsområdet, som handler om at få flere københavnere til at cykle, gå eller benytte kollektiv trafik frem for at køre bil. I Handlingsplan for Vejstøj og Ren Luft for Københavnerne er der desuden en række målsætninger omkring reducere af støj og luftforurening, som realiseres ved, at brugen af biler på vejene reduceres.

København har en god cykelkultur, og mange borgere oplever, at det at cykle, gå eller benytte kollektiv trafik er den bedste måde at bevæge sig rundt i byen på. For at nå målsætningerne på mobilitetsområdet, må endnu flere benytte de bæredygtige transportformer. Desuden må flere borgere benytte biler, som kører på el og gas eller benytte sig af delebilsordninger, i de tilfælde hvor der er behov for at bruge bil.

75 % AF ALLE TURE I KØBENHAVN FOREGÅR I GANG, PÅ CYKEL ELLER MED KOLLEKTIV TRAFIK I 2025

50 % AF ALLE TURE TIL ARBEJDE ELLER UDDANNELSE I KØBENHAVN FOREGÅR PÅ CYKEL I 2025

20 % FLERE PASSAGERER I KOLLEKTIV TRAFIK I FORHOLD TIL 2009 I 2025

20-30 % AF ALLE LETTE KØRETØJER BRUGER NYE DRIVMIDLER I 2025

[KBH Klimaplanen 2025]

Agenda 21-optik:

Det at kunne bevæge sig rundt, er en forudsætning for en levende by. Det er derfor noget, der vedkommer alle, både dem, der bor i byen, dem, der på daglig basis kommer til byen for at arbejde og turister, der besøger byen sjældnere gange. De forskellige ærinder i byen afføder forskellige behov for transportløsninger. Der er brug for fleksible og trygge løsninger, der giver kortest mulig rejsetid fra A til B. Samtidig skal bæredygtige transportmuligheder være tilgængelige for såvel de brugere, der færdes dagligt i byen, som dem, der kommer sjældnere.

Eksempel:

For at fremme brugen af grønne transportformer i København, vil det være formålstjenstlig at bygge videre på Københavns image som cykelby. Cykelkulturen kan i endnu højere grad udvides til også at gælde pendlere og turister, der færdes i København. Der kan etableres partnerskaber med trafikselskaber og større arbejdspladser i byen om at afprøve forskellige løsninger, der kan gøre det lettere at kombinere cykel og kollektiv transport. Desuden kan der afprøves løsninger med enkle delebilsordninger, der kan reducere behovet for egen bil blandt københavnere.

Evaluering:

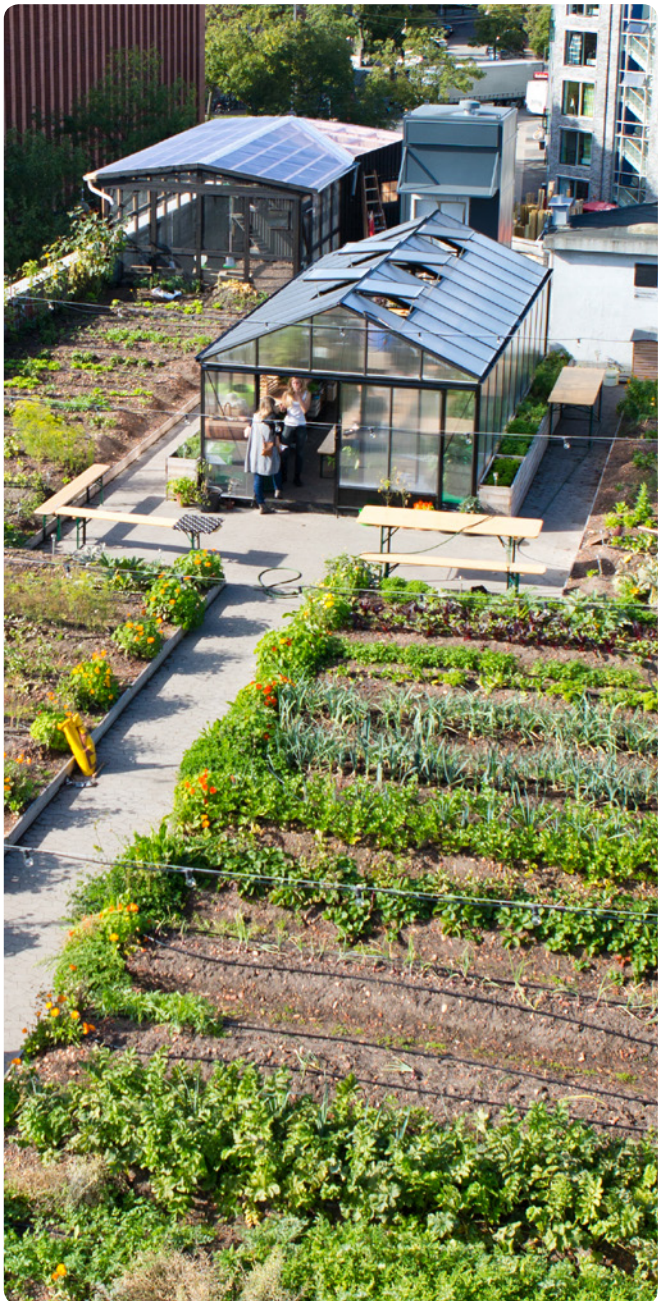
Den enkelte målgruppes samlede transportbehov vurderes både før og efter forsøget. På den baggrund kan man vurdere, hvilke tiltage der har effekt i forhold til at ændre målgruppernes transportvaner.

**ANDELEN AF KØRENDE TRAFIK
FORDELER SIG I 2025 MED:
MINDST 1/3 PÅ CYKEL, MINDST 1/3 MED
KOLLEKTIV TRAFIK OG HØJST 1/3 MED BIL**

[Handlingsplan for Grøn Mobilitet]

FORBRUG, RESSOURCER OG AFFALD

Cirkulær økonomi betegner en bæredygtig ressourceudnyttelse, hvor spild af materialer minimeres, for eksempel ved at undgå at sende brugbare materialer til forbrænding.

I Ressource- og Affaldsplanen 2018 er den overordnede målsætning, at mængden af affald til forbrænding reduceres, og at mængden af husholdningsaffald, der bliver genanvendt, øges. Hensigten i Ressource- og Affaldsplanen 2018 er at understøtte den cirkulære økonomiske udvikling. En del af indsatsområderne i planen fokuserer derfor på affaldsforebyggelse, genbrug, genanvendelse og sortering. På disse områder er deltagelsen fra byens borgere og virksomheder afgørende for, om målene kan opfyldes.

Direkte genbrug:

Loppemarkeder, byttemarkeder, genbrugsbutikker og diverse dele- og lejeordninger er en fremherskende tendens blandt københavnernes. De mange aktører på området, tæller både frivillige, organiserede interessegrupper og kommercielle aktører. Derudover er madspild en dagsorden, som motiverer folk til at beskæftige sig med ressourceforbrug, og der er aktører på dette område, der både rådgiver om, hvordan man kan begrænse madspild i sin private husholdning, og om, hvordan forbrugere og fødevarerbranchen i samarbejde kan reducere mængderne af fødevarer, der bliver kasseret.

Agenda 21-optik, direkte genbrug:

For at grundfæste interessen for en forbrugskultur med omtanke for ressourceforbruget, er det afgørende at styrke og udbrede de fællesskaber omkring genbrug, deleordninger og reducere af madspild, som allerede er etableret. Det vil være oplagt at indgå partnerskaber med aktører indenfor genbrug og deleøkonomi og samarbejde om at understøtte projekter og initiativer, som fremmer genbrug, genanvendelse, deleordninger og reduceret madspild.

Kildesortering af affald:

I København er det blevet muligt at foretage kildesortering i flere fraktioner af husholdningsaffaldet i private hjem.

Agenda21-optik, kildesortering:

Borgernes indsats i forhold til kildesortering af husholdningsaffaldet er afgørende for, om målsætningerne om genanvendelse bliver nået. Sortering af husholdningsaffaldet skal blive til en god, ny vane, som borgerne tager

til sig. For at det skal lykkes kræver det, at sorteringsmulighederne er let tilgængelige, og at borgerne bliver opmærksomme på væsentligheden af deres indsats.

Eksempel:

For at skabe mulighed for affaldssortering også for de borgere, der bor steder, hvor der ikke er mulighed for at have alle affaldsfraktioner i gården, arbejder Københavns Kommune på at lave flerfunktionelle affaldsløsninger i det offentlige rum, der samtidig tilbyder andre funktioner af værdi for borgerne. Affaldsløsningerne kan tænkes sammen med byrummets indretning og samtidig skabe mobilitetsløsninger som f.eks. ladcykelparkering og skaterbaner, eller løse en opgave i forbindelse med klimatilpasning af byen. Borgere og andre interessenter skal inddrages i arbejdet, så flerfunktionaliteten i affaldsløsningen understøtter borgernes interesse for at sortere deres affald og skaber et fælles ejerskab omkring dette.

Evaluerings:

- Baseline målinger af sorteret affald – efterfølgende undersøgelser for at følge med i udviklingen over tid.
- Opfattelser – er det blevet nemmere/mere oplagt at sortere affald?
- Borgernes egne vurderinger af, om der er sket en ændring.
- Oplevelse af involvering – har borgerne følt sig involveret/taget seriøst?

MÆNGDEN AF AFFALD TIL FORBRÆNDING ER I 2018 REDUCERET MED 20 %

MINDST 45 % AF HUSHOLDNINGSAFFALDET BLIVER GENANVENDT

[Ressource- og Affaldsplan 2018]

KLIMATILPASNING

I de kommende år skal Københavns klimatilpasningsplan omsættes til konkrete anlægsprojekter.

Mere end 300 kommunale anlægsprojekter skal realiseres i de kommende 10-20 år, og hertil kommer flere hundrede anlæg på private arealer. Anlægsprojekterne vil på sigt skabe forandringer i mange af byens rum. Særligt veje, pladser og parker vil i fremtiden indgå i et helt nyt system for regnvandshåndtering, der skal fungere parallelt med det eksisterende kloaksystem.

Agenda 21-optik:

Københavnernes bidrag er afgørende i forbindelse med de tiltag, der skal tages på privat grund for at lave lokale løsninger for øget begrønning og håndtering af regnvand, der gør de private arealer mere modstandsdygtige for kraftigt regnvejr. En helhedsorienteret indsats, der koordinerer private og offentlige arealer, er nødvendig. Det kan etableres gennem partnerskaber med vejlaug, boligforeninger og virksomheder for at gøre det mere interessant og gennemskueligt at gennemføre klimatilpasningsprojekter.

Der er behov for samarbejde på tværs af traditionelle fag- og organisations skel, for at løse de udfordringer og høste de potentialer det giver, når anlæggene skal projekteres og etableres. Målet med partnerskaber om klimatilpasning er at skabe synergi mellem realiseringen af Københavns Kommunes klimatilpasningsarbejde og københavnernes ønsker og behov.

Eksempel:

For at udbrede best practice på klimatilpasning, kan man arrangere 'åben klimatilpasset gård', 'åben klimahave' eller 'åben klimavej', hvor man lader borgere, der allerede har etableret klimatilpasningsløsninger, fortælle andre interesserede om deres overvejelser og valg. Ved at lade borgerne selv formidle deres erfaringer, opnår man, at de langt bedre kan give svar på de overvejelser, man som privat person kan have i forbindelse med klimatilpasningsløsninger, end professionelle byplanlæggere, anlægsgartnere eller håndværkere vil kunne.

Evaluerings:

Baselinestudier af antal boliger med klimatilpasningsløsninger – efterfølgende tælling – er der sket en stigning i antallet af private klimatilpasningsprojekter?

Oplevelser: er det blevet nemmere at gå i gang med klimatilpasningsprojekter?

DER SKAL ANLÆGGES 300 SKYBRUDS-PROJEKTER I KØBENHAVN I LØBET AF DE NÆSTE 20 ÅR. ER DEL AF DISSE SKYBRUDSPROJEKTER SKAL GENNEMFØRES I SAMARBEJDE MED PRIVATE GRUNDEJERE.

[Københavns Klimatilpasningsplan]

10 % AF KØBENHAVNERNE OPLEVER AT DE DELTAGER AKTIVT I ARBEJDET MED AT SKABE BYNATUR I KØBENHAVN.

50 % AF KØBENHAVNERNE ER TILFREDSE MED MÆNGDEN AF BYNATUR PÅ GADER, STRÆDER OG PLADSER

KØBENHAVNS KOMMUNE GENNEMFØRER ÅRLIGT **50 GRØNNE PARTNERSKABS-PROJEKTER** I SAMARBEJDE MED PRIVATE AKTØRER

[Bynatur i København]

BYNATUR

Der skal være mere bynatur i København, fordi det øger sundhed og livskvalitet, styrker sociale fællesskaber og er med til at øge biodiversiteten i forhold til plante- og dyreliv i byen, herunder også i søer og vandløb. Derudover spiller bynaturen en vigtig rolle i forhold til at tilbageholde, nedsive og fordampe regnvand, ligesom bynaturen er med til at opretholde et behageligt mikroklima i byen og giver mulighed for læ, skygge, reduceret luftforurening og sænkede temperaturer. Københavnerne har forskellige behov og ønsker til de rekreative områder, der afspejler byens mangfoldighed.

Agenda 21-optik:

Der er et stort potentiale i at involvere og engagere københavnere i arbejdet med at skabe mere bynatur og med at forbedre kvaliteten af den eksisterende bynatur. Det fællesskab, der opstår blandt borgerne, kan understøtte et engagement, så flere får lyst til at deltage aktivt i udvikling, pleje og vedligehold af bynaturen.

Eksempel:

Borgerne kan inddrages i udviklingen af den grønne by, ved fx at blive inviteret til plantedag og naturpleje. Her kan man sammen med kommunens ansatte, der har det daglige ansvar for de grønne områder, så og plante, og samtidig drøfte, hvordan vi sammen kan udvikle og pleje det pågældende område. Ved at lave en fælles plantedag, hvor både borgere og driftsfolk deltager, vil man hos borgerne skabe en forståelse for nogle af kommunens bevæggrunde, og borgerne vil gennem naturpleje kunne lære om biodiversitet, invasive og hjemmehørende arter. Driftspersonalet vil få idéer til udvikling, som fra et borgerperspektiv højner livskvaliteten. Efterfølgende vil københavnere kunne involveres i pleje og vedligehold af deres "egne" arealer.

Evaluerings:

Både driftspersonale og deltagende borgere skal vurdere, hvilket udbytte der har været af dialogen i forbindelse med plantedagen. Efter vækstsæsonen vurderes det, hvordan det videre samarbejde med hensyn til pasning og vedligehold har fungeret.

Oplevelser: er de grønne og blå områder blevet mere værdifulde? Hvordan er formidlingen af bynaturen? Er der øget kendskab til bynaturen?

FÆLLESSKAB KØBENHAVN

Visionen Fællesskab København handler om, hvordan København på teknik- og miljøområdet skal udvikle sig og imødekomme byens behov frem mod 2025. Agenda 21-strategien skal i implementeringen også understøtte de intentioner, der ligger i denne. Visionen er, at vi skal skabe København i fællesskab, og indbyde både borgere og brugere til at tage aktivt del i udviklingen af byen. Visionen har tre pejlemærker:

- **En levende by**, hvor byrummet inviterer til at blive brugt, og hvor der er plads til aktiviteter, der både opfylder rekreative behov og nødvendige funktioner i en by med en voksende befolkning.
- **En by med kant**, der giver plads til at udfordre forskellighederne i byen både når det gælder den arkitektoniske udformning og den fleksibilitet og kreativitet som byen skal kunne rumme.
- **En ansvarlig by**, som rækker ud til de fremtidige generationer, der også skal leve i byen, og derfor er afhængige af, at vi indretter byen ansvarligt, når det for eksempel gælder klimaforandringer og ressourcebevidsthed.

IMPLEMENTERING

Implementeringen af Agenda 21-strategien skal ske i tæt relation til de projekter, der bliver sat i værk for at nå målsætningerne i Københavns Kommunes planer på miljø- og klimaområdet. Agenda 21-strategien vil tilføre et helhedsorienteret perspektiv på projekterne og give en fokusering på, hvordan der skabes plads til, at københavnere kan bidrage og få et medansvar i arbejdet med udviklingen af den bæredygtige by. På baggrund af de enkelte planers målsætninger vil der blive prioritet nogle indsatser, som skal særligt understøttes med et Agenda 21-fokus, og som kan blive flagskibsprojekter for den bæredygtige udvikling af København.

En prioriteret og fokuseret indsats med Agenda 21 vil give mulighed for at udvikle og eksperimentere med metoder til, hvordan københavnere bliver inddraget og få en rolle at spille i den bæredygtige udvikling af København. Desuden er det et formål at facilitere etableringen af partnerskaber, der kan understøtte og tilføre nye perspektiver, og som kan sikre en forankring af projektet hos borgere og brugere af byen.

Agenda 21-indsatsen i flagskibsprojekterne skal have sine egne målsætninger og målbare mål. Ved projektets afslutning vurderes målsætningerne, og der samles op på erfaringer i forhold til projektdesign og metoder, som kan anvendes i andre projekter i forhold til at øge borgerinddragelse og helhedsperspektiv i projektudviklingen. Evalueringen af indsatsen og de konkluderende anbefalinger skal gøres tilgængelig for alle, og dermed bruges fremadrettet i arbejdet med omverdensinddragelse i udviklingen af den bæredygtige by.

Ud over flagskibsprojekterne for en bæredygtig udvikling af København, kan Agenda 21-strategien bruges af både frivillige, lokaludvalg, miljøpunkter m.fl. som pejlemærke i de mange aktiviteter, der sættes i gang, som understøtter udviklingen af en bæredygtig by.

Agenda 21-målsætninger for flagskibsprojekter.

Der skal være:

- Igangsat initiativer, som inviterer københavnere til at bidrage som aktivt deltagende, medskabende og ansvarlige i forhold til at nå projektets målsætninger.
- Etableret partnerskaber, som arbejder for at nå flagskibsprojekternes målsætninger.
- Etableret et helhedsorienteret perspektiv på projektets problemstilling.

DET FORMELLE

I Danmark er det bestemmelserne i Planlovens §33a og §33b der pålægger kommunerne at have en strategi for, hvordan de vil involvere befolkningen, og hvordan de vil arbejde helhedsorienteret, tværfagligt og langsigtet med miljøspørgsmål. Planloven fastslår, at strategien for kommunalbestyrelsens vedkommende skal indeholde kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for det fremtidige arbejde inden for følgende indsatsområder:

1. Mindskelse af miljøbelastningen,
2. fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse,
3. fremme af biologisk mangfoldighed,
4. inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde og
5. fremme af et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Denne Agenda 21-strategi fokuserer primært på inddragelse af københavnere i implementeringen af Københavns Kommunes målsætninger på miljø- og klimaområdet. Målsætningerne på miljø- og klimaområdet er formuleret i følgende planer og strategier:

- KBH 2025: Klimaplanen
- Handlingsplan for Grøn Mobilitet
- Handlingsplan for Vejstøj
- Ren Luft for Københavnerne
- Ressource- og Affaldsplan 2018
- Københavns Klimatilpasningsplan
- Bynatur i København
- Fællesskab København

UDGIVER

Københavns Kommune
Teknik- og Miljøforvaltningen

Byens Udvikling

Januar 2016

LAYOUT

TMF Design

FOTO

Ursula Bach, Københavns Kommune

**SAMMEN
OM BYEN**

KØBENHAVNS KOMMUNE

Teknik- og Miljøforvaltningen